

Haydar Ergülen: “Sinema, şiir yazmak için sokağa çıktığım bir yer olurdu”

11 Mayıs 2006 günü film merkezinin konuğu şair Haydar Ergülen'di. Moderatörlüğünü Yamaç Okur'un yaptığı söyleşi şiir severlerle sinemaseverleri bir araya getirdi. Seçtiği Since Otar Left filminin ardından gerçekleşen söyleşide Ergülen, sinemaya olan ilgisinden ve sinema-şiir ilişkisinden söz etti.

Haydar Ergülen: *Since Otar Left* (Yön: Julie Bertucelli, 2003) filmi ni neden seçtim? Birincisi, dönem filmi olması çok etkili oldu. İkincisi, duygusal bir nedenle filmi çok sevdim. Çünkü orada bir kayıp hikâyesi var. Özellikle Türkiye'deki ve dünyadaki kayıplar meselesi aklıma geldi. François Ozon'un *Kumun Altında* (*Sous le Sable*, 2000) diye bir filmi vardır. O film de beni çok etkilemiştir. Bazılarını filmdeki ölüm duygusu beni de kayıp duygusu ilgilendiriyor. Mesela Tayfun Pirselimoglu'nun *Hiçbir yerde* (2001) filmi de, öyle bir kayıp duygusunu vermeye çalışır. Üçüncüsü de çok şahsi bir neden. Burada genç bir dayı kaybolur. Angelopoulos'un *Sonsuzluk ve Bir Gün* (*Mia aioniotita kai mia mera*, 1998) adlı filmi ilk kez sinemaya gelmişti, filmi izlemeye gittim, döndüm ve sabahında dayımın öldüğü haberini almıştım. Çok gençtim daha yirmi dört yaşında. Bir daha da o filme bakamadım, izleyemedim. Bir şekilde bana o genç dayıyı hatırlatıyor. Edebiyatta, şiirde bazı figürler vardır. Sinemada da, şiirde de beni etkileyen figürlerden biri genç dayı figürüdür. Özellikle son dönem Türk filmlerinde bu figürün çokça yer aldığını düşünüyö-

rum. Genç dayı insanın arkadaşıdır, en yakın arkadaşıdır bir anlamda. Bir de filmi siyasi bir nedenle sevdim, bir sosyalist olarak dünyaya geldim ve bir sosyalist olarak yaşamaya çalışıyorum. Bu filmdeki büyükanne Stalin döneminde, yaşayan ve Stalin'i seven bir büyükannedir. Stalin'e o kadar rabıtam yok. Bu filmde ve dünyanın bu kadar değişmesinden sonra Stalin'i özlediğimi hissettim ki onu özlemezdim eskiden. Radikal gazetesine de yazdım, insan Troçki'yi sevse de ara sıra Stalin'i özler diye. Bu benim için bir itirafır.

Eskişehir'de sinema ortamı nasıldı?

H aydar Ergülen: İlk ve ortaokulu Eskişehir'de okudum. Eskişehir'de on iki sinema falan olduğunu hatırlıyorum. Bunlar, kategorik olarak ayrılmış sinemalardı. Mesela, Asri Sineması Elvis Presley filmleri falan gösteriyordu. Yurt Sineması kovboy filmlerini gösterirdi. Marmara Sineması dört film birden gösteriyordu. Büyük Sinema, aile sinemasıydı. Daha çok Hülya Koçyiğit'li, Ediz Hun'lu filmler gösterilirdi. Kılıçoğlu Sineması eskiden tek büyük salonu olan sinemaydı Eskişehir'de. İyi ki hala var, çünkü eski sinemaların hepsi şimdi alışveriş merkezi oldu. Birkaç ay önce gittim ve orada *Gönül Yarası'nı* (Yön: Yavuz Turgul, 2004) seyrettim. Pazarları oranın 12.00 matinesi vardı. Bu matinede Anadolu rock müzisyenlerinin ve pek çok şarkıcının şarkılarını çalan bir orkestra vardı. Onlar filmde önce yarım saat falan konser verirlerdi. Ondan sonra filmler gösterilirdi. Filmler güzel filmlerdi.

Filmler altyazılı mı oynardı?

Hatırlamıyorum çok. Belki de o zaman dublaj vardı. Ben tabii o zaman şiire bulaştığım için, şiir de pek çok şair aksini iddia etse de bir ev işi olduğu için evden pek çıkmazdım. Evden kaçtığım, sokağa çıktığım neredeyse tek şey sinema oluyordu. Şiir yazmak için sokağa çıktığım bir yer olurdu sinema.

Şimdi dokuz, on tane şiir kitabım var. Yaklaşık 25–26 yıldır şiir kitaplarım yayımlanıyor. Çeşitli dergilerde, toplantılarda, söyleşilerde sorular kaçınılmaz olarak “niye şiir yazıyorsunuz?” olurdu. İnsan bir şey yaparken niye yaptığını çok düşünmez. İnsan önce poetikasını oluşturup şiir yazmaz, bir şey yaparken bunu düşünmez.

Doğrusu insan yaşlandıkça bu tip sorular ya da söyleşiler daha sıklaşmaya başlıyor. Bir de ben bir ay önce emekli oldum. Daha fazla söyleşiye gidiyorum şimdi. O zaman da o güne kadar aklınıza gelmeyen şeyleri düşünmek zorunda kalıyorsunuz.

Söyleşilerden birinde bana “niye şiir yazıyorsunuz?” diye sordular. “Bilmiyorum” dedim. Sorular sıklaşınca düşünmeye başladım. İnsan isterse sebepler bulabilir. Sorunun yanıtını şiirde değil sinemada buldum. Hem de uyduruk bir filmde buldum. Televizyonda da film izlemeyi çok severim. Bir kanalda bir kovboy filmine rastladım. Filmde bir sahnede adam atına atlıyor ve gidecek. Sevgilisi “niye gidiyorsun?” diye soruyor, o da dönüp çok fiyakalı bir cevap veriyor: “İçimdeki karanlığa ulaşmak için.” Onun hatırasına filmin yarım saat ya da kırk dakikasını seyrettim. Fiyakası bir yana bu söz bana bir elli sene daha yeter. Bu yanlış tercüme edilmiş olabilir mi acaba diye de düşündüm. Aynı soruyu sordukları zaman bu sefer içimdeki karanlığa ulaşmak için diyorum. Bırakalım Amerikan bağımsızlarını falan bazen bir kovboy filmi bile insana yardımcı olabilir.

Eskişehir’de sinemaya birlikte gittiğiniz bir arkadaş grubunuz var mıydı?

Benim arkadaş değil bir kardeş grubum vardı. Çünkü altı kardeşiz. Eskişehir’in hamamları meşhurdur. O zaman evler küçüktü ve evde banyo yoktu. Bazen hamam takımını alıp hamama giderdik. Ondan sonra da sinemaya giderdik. Onlarla genellikle Karaoğlan, Malkoçoğlu filmlerine giderdik. Bazen de aile filmleri izlenen sinemalara giderdik. Ben yapmazdım ama Hülya Koçyiğit ağlamaya başlayınca bi-

zimkiler alkışlamaya başladılar. Onlar alkışlamaya başlayınca bütün salon alkışladı.

Babam da bizi Yurt Sineması'na kovboy filmlerine götürdü. Sinemaya çok saygılı biriydi. Bize sinemada hiçbir şey yedirmezdi, ne de gazoz aldırır. Yeni Sinema da o zaman Eskişehir Sinema Kulübü adı altında Eskişehir'de sinematek vasıtası görürdü. O zamanki akademi de bunu desteklerdi. Orada Fransız Yeni Dalga filmlerini seyrettiğimi hatırlıyorum. Ben de neler dönüyor diye bakardım. Sonra ODTÜ'ye, Ankara'ya gittim. 80 öncesinden bahsediyorum. O zamanlar gösterime çok fazla film girmezdi. Gösterime giren seyredilebilir filmlerden biri *Amarcord*'dur (Yön: Federico Fellini, 1973). O zamanki Arnavutluk, Çekoslovakya, Polonya elçiliklerinden gelen filmlerle film haftaları olurdu. 80 öncesi şimdi çok kötüleniyor. Ama o gü-rültü içinde bile şiir okunabildiği gibi sinema da seyredilebiliyordu. ODTÜ'de, Sinema Kulübü Pazar günleri çok güzel filmler gösterirdi.

Asıl film seyretmeye başlamam İstanbul'da festivalle birlikte başladı. Eskişehir'de bir sene üniversitede çalıştıktan sonra reklâm yazarlığı yapmak üzere İstanbul'a geldim. İlk 'Sinema Günleri'ni hatırlıyorum O zaman şairler daha çok sinemaya giderlerdi. Bir keresinde Atal Behramoğlu'nun, Cevat Çapan'ın bir filmin kapısının önünde sinemaya gitmek için buluştuklarını hatırlıyorum. O zaman bu kıymetli bir şeydi. Şimdi şairleri de görmüyorum. İşin tuhafı yönetmenleri de fazla görmüyorum. Zaman zaman sinemanın sonu mu geldi diye düşünüyorum ama gelmiş olamaz tabii. Hacettepe'den bizim dönemden bir arkadaşım vardı. İngilizcesini geliştirmek için yurt dışına İngiltere'ye gitmişti. Sonra döndü ve "müzik bitti" dedi. "Niye?" dedik. "Pink Floyd dağılmış" dedi. Şimdi sinemayla ilgili de böyle bir sorun var. Sinemanın bittiği yok tabii ki. Her ne kadar yeni filmler seyretsek de eskiden beri temel olarak alışkın olduğumuz duygu, bir son duygusu. Bazen ben de film festivallerinde film izlerken, bu filmin sonu yok muydu diye düşünüyorum. Galiba bu bir tür trajedi duygusundan geliyor. Tabii onun kökeninde bir sürü şey var.

Doğulu olmak var, taşralı olmak vardır. Ben filmde bir son arıyorum ve çoğunlukla da o sonu bulamıyorum. Birkaç örnek hariç son yıllarda izlediğim filmlerden çok da hoşnut kaldığımı söyleyemem.

Sinemayla şiir arasındaki ilişki hakkında ne düşünüyorsunuz?

Haydar Ergülen: Bu şiir gibi tanımlamasına bozulurdum bir süre önce. Sonra öfkem azaldıkça hoşuma gitmeye başladı. Şiir gibi adam, şiir gibi kadın, şiir gibi roman dendiği de oluyor. Bu kötü bir şey de değil aslında. Şiire bir yüceltme var. Bu, şiirle insanın yakınlığını da gösteren bir şey. Şiir gibi demekte hem şiir var, hem de şiirin dışında bir şey var. Başka bir tanımlamanın yerine geçiyor. Geçenlerde haberleri seyrederken biri başka biri hakkında “o çok milliyetçi bir adamdır”dedi. Ben anladım ki, orada dürüst anlamında kullanıyor kelimeyi. Şiir gibide de öyle değerli bir şey var.

Pasolini ve sinemanın şairleri diye bir şey vardır. Ece Ayhan’ın da sinema şiir üzerine çok güzel yazıları vardır. Onun şiirine aynı zamanda şair olmayışına, tarihçiyim de-yip aynı zamanda olmayışına hayranım. O kendisine şair demediği için şair demek istemiyorum. Onun şiirinden çok fazla etkilenmemişimdir. Belki büyük şairlere mahsus bir şey vardır. Çok seversiniz ama sizin şiirinize fazla etkisi olmaz. Ondan çok etkilenip şiir yazarlar, ikinci üçüncü dereceden kopyaları olduğu için de iyi olmaz.

Ece Ayhan’ın şiir dünyasını çok sevmeme rağmen, yazdığım şiirlerde II. Yeni’den çok etkilenmiş olmama rağmen benim şiirlerimde bir tür son vardır. En azından oradaki bir düzenin şiiri toparlamasını isterim. İstemesem de şiir öyle gelişir. Bazen denemeler yapıyorum, şiiri bitirmeye çalışıyorum. Şiirde buna bir tür deneme olarak bakılabilir. Ama sinemadaki duygu başka bir duygu. Filmde ise birçok öge var. Çocukluğumdan beri, gözlerimden çok kafam öyle bir şey son arıyor. Tabii mutlaka bütün filmlerde bir son aramıyorum.

Şiir şairden öğrenilen bir şeydir. Başka şairler olduğu için, ben şiir yazıyorum. Semih Kaplanoğlu'nun *Meleğin Düşüşü* (2005) üzerine bir söyleşisi vardı. Orada "niye film yapıyorsunuz?" diye bir soru sorulmuştu. "Sevdiğim çok iyi yönetmenler var ve onların arasında olmak" için diye cevap vermişti. Çok naif ve doğru bir cevap. "Niye şiir yazıyorsunuz?"un da böyle bir cevabı olabilir. Benimki de bir anlamda böyle. Şiiri ve şairleri çok seviyorum ve çok sevdiğimden dolayı şiir yazıyorum. Şiir okuyamazsam şiir yazmıyorum. Son yıllarda buna sinema da eklendi. Çok film izlemezsem mesela şiirlerimde azalma oluyor. Bazen de tersi olur hiç şiir yazamam sinemaya kaçırım. Orada kendi kendine bir şey oluşuyor. Oralardan bir şeyler kalıyor insanın aklında. Çeşitli dizeler kalıyor bir süre sonra. Bunu üzerine çoğunluğu taşra dergilerinde olmak üzere sevdiğim bazı filmler üzerine "10 dakika ara" başlığıyla şiirler yazmaya başladım. Baktığım zaman şiirlerimdeki bazı dizeler filmlerden kalan dizelerdir.

Sevdiğiniz yönetmenler kimler?

Angelopoulos'u, Jim Jarmusch'u çok severim. Yönetmen olarak çok ayırmasam da İran sinemasını çok severim. Kiarostami sevdiğim yönetmenlerdendir. Passolini'yi severim ki o zaten şair. Çok şair sevdiğim gibi çok yönetmen de severim. Sinemayla ilişkim, genel olarak sevme üstüne kurulu. Onları sevmek beni zenginleştiriyor diye düşünüyorum.

Senaryo yazmaya dair bir çalışmanız oldu mu?

O konuya hiç elimi bulaştırmadım, istemedim de. Yirmi üç sene reklâm yazarlığı yaptım. Sinema benim için sadece seyretmek, ara sıra da sevdiğim yönetmenler ve filmler hakkında yazılar yazmakla ilişkili. O konuda kendime çok güveniyorum. Roman yazmayacağım gibi senaryo da yazmayacağım.

Haydar Ergülen Kimdir?

14 Ekim 1956'da Eskişehir'de doğan Haydar Ergülen ilk ve ortaokulu Eskişehir'de, liseyi Ankara'da okumuştur. ODTÜ Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümünü bitirmiş, Anadolu Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. Bir dönem reklam yazarlığı yapan Ergülen, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Türk Şiiri dersleri vermiştir. İlk şiiri 1972'de Eskişehir'de Deneme dergisinde yayımlanan Ergülen'in şiirlerinin tümü Nar ve Hafız ve Semender adıyla iki ciltte kitaplaştırılmıştır.